

előre. Ez a háború a kuruc-labanc háború, a gyűlölet és elkeseredés háborúja. Testvér-háború volt, mert Thököly a protestánsok üldöztetéseért most a magyar katolikusokat támadta.

g) *A felkelés sikerei.* Lipót király jónak látta, hogy békére lépjen Thökölyvel. Az 1681-ben Sopronban tartott országgyűlésen megszüntette Ampringen kormányzóságát, betöltötte a nádori széket és megígérte a protestánsok ügyének rendezését is. Thököly azonban nem elégedett még az eredménnyel. 1682-ben nőül vette I. Rákóczi Ferenc özvegyét, Zrinyi Ilonát s most már a hatalmas felvidéki birtokok jövedelmeiből és török segítséggel még szenvedélyesebben folytatta háborúit. A török Magyarország királyának tekintette (ekkor szakadt hazánk négy részre!), a nép kuruc királynak nevezte, de ő mindenekelőtt Bécs felé igyekezett a törökkel, jöllehet annak napja már leáldozóban volt.

III. Összefoglalás. Elmélyítés: kuruc dalok éneklése. Buga Jakab nótája... Ne búsulj kenyeres... stb. Vezérszavak alapján összefoglalás.

1941. május 3. hete.

Olvasmánytárgyalás.

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Toldi bajvivása a cseh vitézzel.

Nevelési cél: A magyar ember harc, küzdelem közben.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Toldiról tanultak felújítása.

b) Áthajlás. Mi történt Miklóssal, amíg szembeállhatott a cseh bajnokkal?

c) Célkitűzés. Mi lett a küzdelem eredménye?

II. Tárgyalás. a) A költemény bemutatása.

Csakhamar is átkelt Toldi a nagy vizen,

Megköté csolnakát a budai részen,

Kiszállott belőle s nagy sebesen méne,

Hogy keressen olyat, ami neki kéne:

Szép aranyos fegyvert, és ruhát magának,

Cifra új szerszámot jó Rigó lovának,

A Rigónak, akit hozott hű szolgálja,

Mert otthon is az volt kedves paripája.

Mi történt ezalatt a budai szélen?

Hallgassatok rá csak, azt is elbeszélem.

A király sátora vala ott felvonva;

Tiszta kék selyemből volt a sátorponyva;

Róla, mint az öklöm (ha kicsit nem mondok),

Lógtak köröskörül oly nagy aranybojtok;

Messze kiösmerszett a többitől, bátor

Egymást érte ottan a sok úri sátor.

A sátrak el voltak rekesztve korláttal,
Tilos volt parasztnak lépni azon átal;
Kívül fegyveres nép és tömérdek ember
Az üres sátrakat majd elnyelte szemmel.

Duna partjáig nyult a korlát kétfelül.
Nagy üres tér maradt a korláton belül,
Olyan, hogy egy marhavásárnak is elég
Lenne, ha a marhát odaeresztenék.

Dunapartban egy nagy zászló volt felütve,
S tárkabarka csolnak a nyeléhez kötve;
Nemkülönben pedig a pesti oldalon
Lobogó odafenn, csolnak volt a habon.

Széles utca a víz: ember a sövénye;
Közepén a sziget nyúlik fel beléje,
Gyilkos sziget volt ez; már hétednap óta
Vérrel élt, mikép a vérszopó pióca.

Egyszer jön a nagy cseh Budavára felől,
Táncol nagy lovával a korláton belül;
Káromkodik csúnyán, a magyart böcsmerli:
Hogy nincs, aki merje magát vele mérni.

De imé, hirtelen a pesti oldalon
Nagy örömszaj támad és nagy riadalom:
Ismeretlen bajnok fekete paripán
Vágtat a zászlóhoz és mérkőzni kíván.

Ezalatt a várba gyors híradók mentek,
A király lejött és sok nagy úri rendek,
A két bajnok pedig csolnakon egyszerre
Indult s érkezett meg a bajvivó helyre.

Ott Miklós, mihelyest partot ért a lába,
Csolnakát berugta a széles Dunába:
Mintha koresolyázna, futott az a habon,
Partba vágta orrát a pesti oldalon.

Cseh vitéz kérdezé: miért eselekedte,
Hajóját a Dunán hogy eleresztette?
„Nem egyébért, vitéz,“ Miklós így felelt meg.
„Hanem hogy egy csolnak elég egy embernek;

Egyikünknek itt ma gyászos lesz a vége,
S nem lesz a halottnak hajóra szüksége.“
Mondta Toldi, avval kezét összetette,
Buzgón fohászkodva Istent említette.

Azután így szóla: „Vitéz, addsa kezéd;
Te sem bántál soha, én sem sértettelek;
Ha haragudnál is, egy órád sincs hátra,
S a halálos ágyon ki meg nem bocsátna?“

Erre a cseh nyujtá vaskesztyűs tenyerét,
 Hogy összeroppantsa vele Miklós kezét;
 Észrevette Miklós a dolgot előre,
 S a cseh barátságát jókor megelőzte.

Összeszedte Toldi roppant nagy erejét,
 S megszorítá szörnyen a bajnok tenyerét;
 Engedett a kesztyű és összelapula,
 Kihasadozott a csehnek minden ujja.

S mint mikor tavasszal, ha lágy idő fordul,
 A háznak ereszen a jégcsap megcsordul:
 Ugy csordult ki a vér minden ujja végén;
 Elszörnyedt a bajnok Toldi erősségén.

Aztán megragadta Toldi csak úgy kézzel,
 Rángatá a csehet szörnyű erejével,
 Ropogott keze közt, elolvadt a teste;
 Végre így könyörgött a cseh térdre esve:

„Kérlek, édes fiam, ne kívánd halálom,
 Minden vagyonomat, im, néked ajánlom.
 Tizenkét vitéznek drágasok marháját
 Vitézlő magammal minden apródságát.“

Toldinak a szíve hajlott a kérésre,
 „Legyen úgy,“ felelte, „marháid elvészem,
 De azt is korántsem magamnak kívánom,
 Két vitézt megöltél: az anyjoknak szánom.

Most, mint alamizsnát, megadom életed,
 Hanem tégy hit alatt erős ígéretet:
 Hogy habár mély tenger nyelné el hazádat,
 A mi országunkra mégsem teszed lábad.“

Mindent elfogadott a bajnok ijedten,
 S békével mentek a csolnak felé ketten:
 Hát egyszer a nagy cseh, nekihuzakodva,
 Toldihoz hátulról hozzávág orozva.

Szerencse, hogy Toldi a Duna tükrében
 Meglátta s megkapá a kardot kezében.
 Leborult a nagy cseh: „Kegyelem! Irgalom!“
 „Eredj, kérd Istentől: utad megmutatom.“

S amely kardot ő az álnok csehtől elvett,
 Avval adott néki örökös kegyelmet.
 Iziben elmet szé fejét a testétől,
 Piros lett a nagy kard gazdája véréből.

Toldi felmutatja a fejet a kardon,
 Nagy rivalgás támad kétfelől a parton:
 Tapsolnak, kiáltnak, zászlót lobogtatnak;
 Buda nagy hegyei visszakurjongatnak.

b) Gondolatesoportonkénti tárgyalás.

Miklós ruhát és fegyvert vásárol.

A bajvivó hely leírása.

A cseh „Bajnok” legyőzése.

(Szómagyarázatok: Áttörve: átszöve; addsa: add ide; Magát is, apródjait is felajánlotta; Elvészem: elfogadom; Hit alatt: eskü alatt, esküvel; Iziben: hamarjában.)

c) Elmélyítés. Mit mond el a költő ebben a részben? Ismertessük a hetvenkedő cseh óriás legyőzésének körülményeit! Milyen régi és új tulajdonságokkal ismerjük meg itt Miklóst? (Nem vesztí el a fejét, éles szemű, óvatos a bajban stb.) Milyen a cseh óriás? Bajnok-e az ilyen ember? Megérdemelte-e sorsát? Miért örülünk Miklós győzelmének? Hogyan mondja el a költő a cseh óriás legyőzését? De azt is megtudtuk itt, hogy Miklós a küzdelem előtt a jó Istenhez fohászzkodott; a cseh vitéz vagyonát az özvegynek szánta.

Miklós a magyar levente példaképe!

III. Összefoglalás. A költemény újbóli elolvastatása, tartalmának összefüggően való elmondatása.

Házi feladat: Irjanak e részből. Pl. Milyen volt a cseh „bajnok”? Miért szánta Miklós a cseh vagyonát az özvegynek? stb.

1941. május 4. hete.

Vegyten.

VII. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A leghíresebb magyar vegyészek.

Nevelési cél: „Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalóak.”

I. *Előkészítés.* a) Érdeklődéskeltés. Már a legrégebb időtől kezdve megismerte az ember a természet termékeit és feldolgozásuk közben tulajdonságaikat. Ezek az ismeretek inkább gyakorlatiak, mintsem tudományosak voltak. Így az egyiptomiak ismerték már egyes fémek előállításí módját, számos festéket, üveget tudtak előállítani. A nafta, sokféle olaj és balzsam sem volt előttük ismeretlen. A kémia szó is Egyiptom régi nevéből származik. Chami: fekete föld országa. A velük érintkező népek tőlük értékes adatok birtokába jutottak, de a vegytant, mint tudományt rendszeresen sehol sem művelték. Még a nagy görög bölcselek idejében sem lehet igazi tudományos megismeréséről szó.

A középkorban úgynevezett „alkémiával” foglalkoztak, különösen az arabok, főleg pedig a Spanyolországban élő mörök. Kutatásaik közben addig ismeretlen anyagokat találtak fel (savak, hamuszír, terpentin stb.) és sok kémiai eljárást honosítottak meg (kristályosítás, szűrés, desztillálás, vízfürdő használata).

A XVI. század elején megszűnik a bölcsek köve iránti